

**TARBIYALANUVCHILARNING MUSIQIY QOBILIYATINI
SHAKLANTIRISH VA RIVOJLANTIRISHGA QARATILGAN YILLIK
(KUNLIK, OYLIK) MASHG'ULOT REJASINI ISHLAB CHIQISHDA
QO'YILADIGAN TALABLAR**

Soxibova Gulnoza Ergashbayevna

Sirdaryo viloyati Xovos tumani

3-sonli DMTT musiqa rahbari

Annotatsiya: Ushbu maqolada tarbiyalanuvchilarning musiqiy qobiliyatini shakllantirish va rivojlantirishga qaratilgan yillik mashg'ulot rejasini ishlab chiqishda qo'yiladigan talablar haqida yoritilgan.

Kalit so'zlar: Kichik yosh, o'rta yosh, katta yosh, o'yin, kuylash, musiqa tinglash.

Kichik yoshdagi asosiy ish reja - KICHIK YOSH (3 - 4 yosh)

Musiqa mashg'ulotlarning faoliyat turlari tavsifi. Musiqa tinglash, xonandalik hamda cholg'u asboblarda ijrochilik mahoratini shakllantirish va tarbiyalanuvchilarni ushbu faoliyat turlariga qiziqtirish ko'nikmasini shakllantirish borasida tinglovchiga qo'yiladigan talablar. Kichik guruhlarda musiqiy faoliyat turlariga bo'lgan talablar. O'rta guruhlarda musiqiy faoliyat turlariga bo'lgan talablar. Katta guruhlarda musiqiy faoliyat turlariga bo'lgan talablar. Tarbiyalanuvchilarning musiqiy qobiliyatini shakllantirish va rivojlantirishga qaratilgan yillik

(kunlik, oylik) mashg'ulot rejasini ishlab chiqishda qo'yiladigan talablar

Maktabgacha ta'lim muassasasida olib boriladigan musiqa mashg'ulotlarining namunaviy rejasini.

Reja tuzilishi

1. 07-01 Haftalik mashg'ulotlar jadvali
2. 07-02 Ish rejasini
3. 07-03 Bayram ertaliklari ssenariysi
4. 07-04 Ko'ngil ochish soatlar rejasini
5. 07-05 Tarbiyachi bilan hamkorlikdagi ishlar rejasini
6. 07-06 Bolalar bilan individual ishlar rejasini
7. 07-07 Malaka oshirish kursidan keyingi faoliyati yuzasidan musiqa rahbarining 3 yilga mo'ljallangan istiqbol rejasini va uning bajarilishi haqida

Musiqa tinglash: Bolalarda kichik musiqiy asarni tinglash ko'nikmasini pado qilish. Marsh, qo'shiq va raqs janrlari haqida ilk tasavvur paydo qilish va ularni farqlash. Musiqani mazmunan tushunishga o'rgatish:

Musiqiy-ritmik harakatlarni bajarish: To'p bo'lib yengil yurish va yugurishdan sekin-asta har tarafga, to'g'riga, erkin-sochma, doira bo'ylab yengil yurish va yugurishga o'rgatish. Bolalarni 3-4 sodda va oddiy harakatlardan iborat raqslarni to'p

bo'lib raqs tushishdan juftlikda, sochma tarzda, shundan so'ng doiradagi raqslar ijro etishga o'rgatish. Raqs harakatlaridan «Koptokni yuqoriga ot», «arqonni tort», «tokcha», «ko'zguga qara», «xo'rozcha», «maysani sila» bilan tanishtirish va ularni musiqaga mos bajarish.

Kuylash: Cholg'u asbobi va kattalarga jo'r bo'lib kuylash. Tabiiy ovozda zo'riqmasdan kuylash malakalarini shakllantirish. Kuylash vaqtida to'g'ri nafas olishga, avval «gulni hidlab», so'ng kuylay boshlashga, o'tirgan yoki turgan holatda to'g'ri kuylashga o'rgatish. Qo'shiq mazmunini tushunib kuylash bilan bir vaqtda harakatlar bajarishga o'rgatish.

Bolalar cholg'ularida chalishga o'rgatish: Bolalar cholg'ulari haqidagi bilimlarni mustahkamlash, karnay, surnay, nog'ora bilan tanishtirish. Metallofon, uchburchak, bolg'achada chalish usullarini o'rgatish. Ularni tovushidan farqlay olish. Qo'shiq, raqs va o'yinlarda cholg'ularni jo'r qilish.

O'yin: Musiqiy faoliyatlarda olingan bilimlarni o'yinlarda namoyon bo'lishiga erishish. Doira jo'rligida «Chumchuqlar va mushuk», «Ayiqlar raqsi», xalq o'yinlaridan «Chori-chambar», «Chapak chalish», «Qaldirg'och» kabilarni o'ynash. Bolalarga tushunarli, qiziqarli bo'lgan voqyeaband o'yinlarni tashkil qilish. O'yinda musiqaga mos harakatlanish, nutq, tasavvur va tafakkurni rivojlantirish, bolalar cholg'ulari, o'yinchoq va qo'g'irchoqlardan foydalanish.

Bolalarning mashg'ulotlardan olgan bilimlarini rivojlantirish va mustahkamlash maqsadida «Kuyini top», «Do'stingni ovozidan tanib ol», «Xaltachada nima bor», «Qaysi

cholg'u yashiringan», «Qush va qushchalar», «O'rmonda» kabi musiqaviy-didaktik o'yinlarni mashg'ulot vaqtida va mustaqil faoliyatlari davomida gurux xonalaridagi musiqa burchaklarida tashkil etish.

4 yoshli bolaning egallash lozim bo'lgan bilim ko'nikma va malakalar

-Turli hil mazmun va kayfiyatdagi musiqani tinglash, eslab qolish;

-Tinglangan kuylarni tanib olish va ularning bastakori nomini bilish.

-Kuy, qo'shiq va raqs haqida tushunchaga ega bo'lish.

-Karnay, surnay, nay, nog'ora, doira kabi xalq cholg'u asboblari tanish va ovozidan farqlash.

-Qo'ng'iroqcha, shiqildoqlar, doiracha, buben, metallofon, sunaycha, bolg'acha, uchburchak kabi bolalar cholg'ularida chalish

usullarini bilish;

-Birgalikda kuylay olish;

-Qo'shiq kuylash bilan bir vaqtda harakatlar bajara olish.

-Harakatli o'yinlarda faol ishtirok etish.

-Turli predmetlar bilan harakatlar bajarishni uddalash

--- **O'rta yoshdagi asosiy ish reja** - O'RTA YOSH (4-5 yosh)

Musiqa tinglash: Bolalarning musiqa tinglashga bo'lgan ishtiyoqlarini qo'llab quvatlash va rivojlantirish. Tinglangan asarninig mazmuni va harakterini ajrata olish, bu haqida suhbat qurish va o'z ta'surotlari bilan o'rtoqlashishga o'rgatish. Kuy tovush

va ohanglardan tuzilishi haqida tasavurga ega bo'lish. Bolalarni musiqiy asarning 2 va 3 qismli shakli bilan tanishtirish, qismlar o'zgarishini farqlashga o'rgatish, fortepiano, g'ijjak, chang, qonun kabi cholg'ular bilan tanishtirish, ular ijrosidagi kuylardan bahramand qilish.

Musiqiy-ritmik harakatlarni bajarish: Musiqa asarlarining qismlar o'zgarishiga mos harakatlarni o'zgartirish, marsh, qo'shiq, raqs kuylariga mos harakatlarni mustaqil bajarish, boshlovchining ketidan musiqaga mos yurish, yugurish va sakrash. Raqs haraktlarini mustaqil ravishda aniq bajarish, qo'l harakatlarini erkin va mayin bajarishga o'rgatish. Gurux bo'lib, kichik guruxlarga bo'linib, yakka holda harakatlanishga o'rgatish, xonaning bir qismidan ikkinchi qismiga

(markazdan burchakka, o'ngdan chapga va h.k.) o'tishda o'z harakatlarini boshqara olish, raqs harakatlarining nomlarini bilish va aniq bajarish.

4-5 harakatni ketma-ket, o'zaro bir biriga bog'lab hamda musiqaga moslab ijro eta olish. Raqslarda kayfiyatlarni bildiruvchi harakatlardan

«yo'q», «arazlash», «yarashish» va h.k. ifoda etish, yuz, ko'z imoishorasining berilgan kayfiyatga mos bo'lishiga o'rgatish.

Qo'shiq aytish: Qo'shiqning so'zlarini aniq va dona-dona talaffuz etish, ijrochilik ko'nikma va malakalarini tarkib toptirish, gurux bilan birgalikda kuylash, ansambl bo'lib kuylash va yakka kuylash ko'nikmalarini hosil qilish. Kuylash vaqtida yelka, bosh va oyoqlarni to'g'ri tutish va to'g'ri nafas olishga o'rgatish. Bolalarning ovozlariga shikast yetkazmay, sekin-asta rivojlantirish. Qo'shiq repertuarini bolalarning yoshiga mos turli mavzudagi qo'shiqlar bilan boyitib, ularning nutq va tafakur, tevarak atrof, bayram va sayllar, urf-odatlar haqidagi bilimlarini boyitib borish.

Bolalar cholg'ularida chalishga o'rgatish: Metallofon, ksilofon, doiracha, uchburchak, yog'och qoshiqlar, likobchalar va turli yasama o'yinchoq-cholg'ularda chalishga hamda ularni ovozidan farqlashga o'rgatish. Nomusiqiy va musiqiy tovushlar haqida tushuncha berish va ularni farqlashga o'rgatish;

O'yin: Bolalarni chaqqonlik, ziyraklikka chorlash bilan bir vaqtda musiqani diqqat bilan tinglashga o'rgatuvchi «Ro'molchani uzat», «Tulki va tovuqlar», «Quyonglar va ayiq» o'yinlarini o'ynatish. Davra qo'shiqlarida mustaqil harakatlanishga o'rgatish.

Musiqiy-ta'limiy o'yinlardan «Qo'shig'imni davom ettir», «Ismingni kuylab ber», «Qaysi cholg'u yashiringan», «Kuyini top» va h.k. o'tkazish.

5 yoshli bola bilishi lozim bo'lgan bilim ko'nikma va malakalar:

- bolalar cholg'ularida ijro etish usullarini bilish;
- bolalar cholg'ularini ovoz tembridan farqlay olish;
- bolalar cholg'ulari orkestrida ijro etish;
- o'z harakatlari musiqaga tempiga moslay olish.
- xor bo'lib, ansambl va yakka kuylay olish;
- forteplano, g'ijjak, chang, qonun cholg'u asboblari ko'rinishi va ovozidan farqlash, nomlarini bilish.

--- **Katta yoshdagi asosiy ish reja- KATTA YOSH (5-6 yosh)**

Musiqa tinglash: Bolalarda musiq

a tinglashga ishtiyoqni qo'llab quvvatlash va rivojlantirishda davom etish. Musiqa asarining kayfiyati, harakterini mustaqil farqlash, ta'surotlari haqida hikoya qilishga o'rgatish. Vokal va cholg'u asarlaridan bahramand qilish va bu janrlar haqida tushuncha hosil qilish, ularni farqlashga o'rgatish. Marsh, qo'shiq va raqs haqidagi bilimlarini kengaytirish. O'zbek xalq kuylari bilan tanishtirib borish. Doira va nog'ora sadolaridan bahramand qilish, qayroq, taxta qarsak bilan tanishtirish;

Musiqiy-ritmik harakatlarni bajarish: Musiq

aning tempi, ritmi, harakteriga mos ifodali harakatlanish. Kuy qismlari almashishiga qarab harakatlarni o'zgartira olish.

Yengil, prujinasimon yurish, yugurish, sakrash, olding va orqaga, yonga qadam tashlash, oldinga hakkalash, raqs harakatlarini sifatli bajarishga o'rgatish. Musiq

a ostida qatorlarga saflanish va mashqlar bajarish, qatorlardan doiraga shakliga o'tish, katta va kichik doiralar hosil qilish, bir nechta kichik doirachalarga bo'linishga o'rgatish. Bolalarga o'zbekcha raqslar bilan bir qatorda turli xalqlar raqslarini o'rgatish. Bolalarda raqsga oid ijodkorlikka undash va uning namoyon bo'lishini rag'batlantirish va qo'llab quvvatlash.

Qo'shiq kuylash: Bolalarda ifodali, sof va tabiiy ovozda kuylashga o'rgatish. Bolalarning ovozining yosh hususiyatlarini hisobga olib repertuar tanlash. To'g'ri nafas olish va kuylash ko'nikma va malakalarini shakllantirish. Kichik ansambl bo'lib kuylash, solist bilan kuylashga o'rgatish. Kuy ohangini to'g'ri ijro etilishiga erishish.

Bolalar cholg'ularida chalishga o'rgatish: Doira, nog'ora, safoyil, quticha, taxta qarsak kabi cholg'ulari va ularda ijro etish usullari bilan tanishtirish, ovozidan farqlashga o'rgatish. Kattalarga jo'r bo'lib zarbli orkestr hosil qilish. Bolalarda cholg'uchilikka oid ijodkorlikni shakllantirish.

O'yin: Qo'shiqlarni sahnalashtirish, davra qo'shiqlarida so'z, musiq

a va harakatlarning bir-biriga mos bo'lishiga erishish. O'yinlarda musiqa mashg'ulotining barcha bo'limlaridan olingan bilmimlarni mujassam holda namoyon etishga o'rgatish. Obrazli harkatlarni bajarishda bolalarni umumiylikdan mustaqil va yakka bajarish sari boshlash. Bolalarda obrazli tasavvur qilish, mustaqil fikrlash, ijodkorlik kabi hususiyatlarni shakllantirish va rivojlantirish. 6 yoshli bola bilishi lozim bo'lgan bilimlar:

- Musiqa asarining shaklini mustaqil aniqlay olish.
- Tinglangan asarlarning nomi va ijodkorlarini bilish.
- Musiqa asarining mazmunini tushunish va kayfiyatini farqlash;
- Bir oktava oralig'ida notalarni bilish, tovushqatorini kuylash.
- Vokal va cholg'u musiqasini farqlash.
- Orkestr, simfoniya, opera va balet janrlari haqida umumiy tushunchaga ega bo'lish.
- Qo'shiq nomi va bastakorini bilish.
- Musiqaga mos mustaqil harakatlana olish.
- Kuy qismlari o'zgarishiga qarab harakatlarni o'zgartirish.
- cholg'u asboblarni farqlay olish.

- Bolalar cholg'ularida ijro usullarini bilish.
- Mustaqil obrazli harakatlar o'ylab topa olish va bajara olish.
- Bayram ertaliklari va ko'ngil ochish soatlarida faol ishtirok etish.

--- Maktabga tayyorlov yoshdagi asosiy ish reja

Maktabga tayyorlov davri (6- 7 yosh)

Musiqqa tinglash: Musiqqa asarining go'zalligini idrok etish, mazmunini tushunish, yorqin ifoda vositalarini farqlash, musiqaning 2-3 qismli shaklini mustaqil farqlay olishga, asarning kirish qismi, band va naqorat qismi, shuningdek xotimasini farqlashga o'rgatish. Musiqqa vositasida bolalarning ichki dunyosini boyitish, ularda estetik didni shakllantirish. O'zbek mumtoz va zamonaviy shuningdek, jahon mumtoz musiqasi na'munalaridan bolalarni bahramand qilish. Marsh, qo'shiq, raqs janridagi asarlarni mustaqil farqlash. Asarda berilgan obrazni musiqiy-intonasion rivojlanishini kuzata olishga o'rgatish. Dutor, rubob, qonun, tanbur kabi cholg'u asboblari ijrosida kuylarni tinglash va ovozidan farqlashga o'rgatish. Bolalarni jonli ijro bilan bir qatorda audio va video tasmlarga yozilgan kuy va qo'shiqlar, diafilm, she'riyat na'munalari, badiiy so'zdan bahramand qilish. Bolalarning yoshiga mos va ularga tushunarli mazmundagi opera va balet asarlari, xalq cholg'ulari orkestri va ansambli ishtirokidagi konsertlar, san'at muzeylariga olib borish.

Musiqiy-ritmik harakatlarni bajarish: Raqs harakatlarini aniq va musiqaga mos bajarish. Raqslardagi bezak elementlari bilan tanishtirish va ularni bajarishga o'rgatish: yurish, yugurish, sakrash, oldinga va yonga hakkalash kabi harakatlarga oyoq to'pillatish, chapak chalish kabi bezak elementlarini qo'shib bajarishga o'rgatish. Musiqqa ostida qatorlarga saflanish, bir qator bo'lib yurish va yugurish, katta va kichik doira qurish kabi harakatlarni mustaqil bajarish. Davra qo'shiqlarining matniga mos harakatlarni musiqaga holda mustaqil bajarish va faol bo'lish.

Qo'shiq kuylash: Bolalar ovozini shikastlanishdan asrab rivojlantirish. To'g'ri nafas va to'g'ri kuylash malakalarini shakllantirish. Bolalarning yoshhususiyatlari va ovoz diapazonlarini hisobga olib repertuar tanlash, qo'shiq matni va ohangini asniq ifoda etish. Cholg'u asbobi jo'rlogisiz kuylay olish. Qo'shiqning band va naqorat qismlarini farqlay olishga o'rgatish.

Bolalarda qo'shiq ijrochiligi, cholg'uchilik va aktyorlik qobiliyatlarini mujassam rivojlantirish.

Bolalar cholg'ularida chalishga o'rgatish: Jamoa bo'lib ijro etish malakalarini rivojlantirish bilan birga ansambl bo'lib ijro etishga o'rgatish. Ijroni baravar boshlab, birgalikda yakunlash. Kuyni mustaqil ijro etish ko'nikmasini hosil qilish. Bolalarda cholg'uchilikka oid ijodkorlikni rivojlantirish.

O'yin: Musiqiy o'yinlarda kuylash, ansambl bo'lib va yakka kuylashni qamrab olish. Sahna nutqi, ya'ni ifodali va aniq talaffuz qilishni va sahna harakati erkinligini shakllantirish. Ushbu maqsadda ayrim ertaklarni sahnalashtirish, musiqalashtirishga e'tibor qaratish.

Harakatli o'yinlar orqali diqqat-e'tibor, chaqqonlik va ziyraklik, harakatlarni musiqaga moslash kabi sifatlar bilan birga bolalarni jismoniy rivojlantirish. «Oq

MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS

terakmi, ko'k terak», «Dor o'yin», «Boylandi» shular jumlasidandir. Bolalarda musiqiy-ta'limiy o'yinlarga bo'lgan qiziqishni orttirish. Ushbu o'yinlarda bolalarning musiqiy bilimlarga o'rgatish, olingan bilimlarni mustahkamlash bilan birga o'yinlarda ziyraklikni iyojlantiradigan vazifalarni qo'yish. Musiqiy-ta'limiy stol o'yinlaridan «Musiqali loto», «Kayfiyatlar», «Uzun, qisqa tayoqchalar», «/adir-budir notalar», «Notalarning uy chasi» kabilarni, og'zaki o'yinlardan «Dengizmi, irmoq», «O'rmonda», «Uch ayiq», «Barmoqlar», «Nechaga sanaymiz» o'yinlarini o'ynatish mumkin.

7 yoshli bola quyidagilarni bilishi kerak:

- kuylash va harakatlanishni musiqaga moslay oladi.
- tovushlarning balandlik, tembr, cho'zimlilik hususiyatlarini eshitish orqali farqlaydi.
- ma'lum raqs harakatlarini egallaydi.
- jamoa bo'lib va yakka raqsga tusha oladi.
- o'yin, raqs va mashqlarda mimik harakatlarni aks ettira oladi.
- o'zbek xalq cholg'u asboblarni ko'rinishi va ovoz tembriga ko'ra farqladi.
- bolalar cholg'ulari ansambli va orkestrida ijro etish malakalarini egallaydi.
- tinglangan va kuylayotgan kuy va qo'shiqlarini mazmunini anglaydi va bayon etadi.
- to'rtli musiqiy o'yinlarni mustaqil tashkil eta oladi. -bayram ertaliklarida faol ishtirok etadi.

